

Artikel door Ketting in 2004 voor Fenedexpres

De Russische economie tot 2008; geleide of leidende economie?

Voor het schetsen van een scenario voor de te verwachten economische ontwikkeling in Rusland moet men drie factoren analyseren; de grondslagen van de economische groei sinds 1999, de beperkingen opgelegd door de omgeving waarin die groei heeft plaatsgevonden en de consequenties die het toekomstige Russische overheidsbeleid voor de economie zal hebben.

Sinds de economische crisis van augustus 1998 heeft Rusland een sterke economische ontwikkeling doorgemaakt. Met 28% groei van het BNP in de periode van 2000 tot 2003 is Rusland een van de sterker groeiende economieën ter wereld. De inflatie is in een aantal jaren gedaald van ruim 20 procent in 2000 tot 12 procent in 2003. De binnenlandse investeringen net als de directe buitenlandse investeringen in Rusland zijn toegenomen. De voornaamste factoren die aan deze groei hebben bijgedragen waren de politieke stabiliteit, de stijgende olie en gas prijzen en de devaluatie van de roebel die een sterke impuls heeft gegeven aan de industriële productie binnen Rusland als gevolg van import substitutie. Deze, voornamelijk op de olie en gas sector gebaseerde, groei heeft ook een positief effect gehad op met name de ontwikkeling van de machinebouw en de bouw sector. De groei van het besteedbaar inkomen van de Russische burger van 2000 tot 2003 met meer dan 45% heeft de stijging van de consumptieve vraag tot een belangrijke element van de economische groei gemaakt. Met name de detailhandel, de voedsel sector en de dienstensector hebben hiervan de positieve effecten ondervonden. Het is te verwachten dat ook in de nabije toekomst de olie en gas prijzen op hun huidige niveau zullen blijven als gevolg van de langere wederopbouw in Irak, export verstoringen in Latijns Amerika en een herstel van de wereldwijde economische groei. Stabiele olie en gas prijzen vormen tot op zekere hoogte een garantie voor het voortduren van de economische groei in Rusland. Een zwakkere roebel in 2004 ten opzichte van de euro zal eveneens aan de groei van de binnenlandse productie ten goede komen.

De Russische economie kent echter ook veel beperkende en remmende factoren zoals het gebrek aan broodnodige hervormingen. Met name de administratieve hervormingen, het versterken van de rechtshandhaving, het versterken van het gerechtelijk apparaat, het hervormen van de energie sector, de publieke woningsector, de spoorwegen en de hervormingen in de financiële sector laten nog veel te wensen over. Positieve uitzonderingen hierop zijn de aangevangen hervormingen op het gebied van landeigendom, arbeidsrecht, defensie en belastingen maar ook in deze gevallen is het nog af te wachten wat het uiteindelijke resultaat zal zijn en moet er nog veel werk worden verricht. Een ander probleem is de te sterke concentratie van de economie in een klein aantal sectoren en de concentratie van de economie in de handen van een klein aantal conglomeraten. Bovendien blijven de investeringen in absolute termen, ondanks de stijging, nog steeds ver onder het niveau dat men van een land als Rusland zou mogen verwachten. Ook zal Rusland in toenemende mate te maken krijgen met het fenomeen dat ook in Rusland bekend staat als de "Dutch disease" - de remmende werking, en de achterstand die wordt opgelopen, als gevolg van een te grote afhankelijkheid van inkomsten gegenereerd door de exploitatie van grondstoffen. Enigszins kort door de bocht, kan men stellen dat voor het voortduren van de groei het voldoende is dat de olie en gas prijzen op hun huidige niveau blijven maar dat voor duurzame economische groei hervormingen en diversificatie van de economie nodig zijn.

Voor het doen van voorspellingen over de te verwachten hervormingen en diversificatie van de economie zijn de ontwikkelingen gedurende het eerste half jaar van 2004 van groot belang. De uitslagen van de parlementsverkiezingen zijn bekend en de presidentsverkiezingen van 14 maart laten weinig te raden over. Als gevolg van de Duma verkiezingen – waarin het pro-Kremlin blok meer dan 300 van de 450 zetels kreeg – zal het parlement door het gebrek aan oppositie een

minimale rol in de beleidsvoering spelen. De economische politiek zal puur op “Putinistische” grondslag gevestigd zijn. De belangrijke vraag is dus wat we van het economisch beleid van president Putin kunnen verwachten voor de komende 4 jaar.

Dat wat menigeen vreest, namelijk een herziening op grote schaal van eigendom verkregen tijdens de privatisering van de jaren negentig zal zich niet voordoen. Putin is een man van langzame verandering. Hij zal stap voor stap een vorm van staatskapitalisme trachten in te voeren en zeker geen grootschalige schok therapie toepassen. Een grootschalige nationalisering van privaat eigendom vereist een centraal autoritair regime. De publieke en overheids instellingen zijn niet sterk genoeg om een autoritair regime mogelijk te maken. Bovendien heeft president Putin geen ambitie zich te ontwikkelen tot een autoritaire leider daar hij te gevoelig is voor zijn populariteit. Van de FSB (voormalige KGB) gaat ook geen dreiging uit daar deze meer “commercieel” actief is dan bezig met de staatsveiligheid.

Helaas zijn de overheidsinstellingen evenmin sterk genoeg om wezenlijke en broodnodige hervormingen door te voeren gedurende de komende vier jaar. De kwaliteit van de wetgeving zal door het zwakke functioneren van een ge-demotiveerde en on-geïnteresseerde Duma achteruit gaan. De transparantie van het beleid zal verminderen en achterkamertjespolitiek en lobbyen zullen de methodes zijn om economische en politieke doelen te bereiken. President Putin zal moeten laveren tussen de verschillende belangengroeperingen zoals de “Familie” – ofwel de Yeltsin klik, de “Syloviky” – i.e. de machtsstructuren als leger, FSB en MVD (Binnenlandse Zaken), en de St Petersburg groep van mensen uit Putins oude omgeving uit de tijd dat hij nog geen president was.

De Russische economie zal zich meer ontwikkelen naar het Kazakhstaanse model van staatskapitalisme waarbij de economie grotendeels wordt gecontroleerd door een kleine groep van ondernemers die zich volledig achter de president scharen. In de Russische media wordt dit het model van de “managed economy” genoemd.

Wat betekent dit nu voor de Nederlandse ondernemingen die actief zijn of actief willen worden op de Russische markt? Op de middellange termijn zal de huidige economische groei doorzetten en zal een zekere economische stabiliteit gewaarborgd zijn. De energie sector, de machinebouw, de detail handel en consumentengoederen sectoren zullen groeien en aanzienlijk potentieel blijven bieden voor Nederlandse ondernemers. Traditionele problemen als de corruptie, de bureaucratie, de zwakke rechts en wetshandhaving, het zwakke rechtstelsel en de onderontwikkelde financiële sector zullen blijven bestaan.

Markt potentieel is er dus ook de komende jaren, maar voorzichtigheid blijft nog steeds geboden op de Russische markt. Het is nu zaak te wachten op het bewijs van de hervormingsgezindheid van de president en te hopen op zijn vermogen om de hervormingsplannen daadwerkelijk uit te voeren. Maar als de eerste tekenen van hervormingen aan de Russische horizon verschijnen dan raad ik de Nederlandse ondernemer die nog niet bekend is met Rusland zeker aan zijn of haar blik naar het Oosten te richten omdat Rusland dan economisch niet meer te negeren zal zijn.